

Сабадах А.Б.

аспірант,

*Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

П'ЯТА ХВИЛЯ ТЕРОРИЗМУ

Видатний американський політичний теоретик Д. Рапопорт на початку ХХІ ст. систематизував чотири хвилі тероризму, що почалися з другої половини ХІХ ст. і ґрунтуються на ідеологічних пріоритетах, історичних процесах, а також світоглядно-аксіологічних засадах поколінь (загальної тривалістю близько 40 років): анархізм, анти-колоніалізм, соціалізм та релігійний фундаменталізм [1, с. 30]. У сучасній академічній літературі ця теорія хвильової моделі розглядається як найбільш повний і унікальний аналіз історичної еволюції сучасного тероризму [2, с. 3].

В цілому, класифікація хвиль тероризму виглядає достатньо переконливою. В той же час, вона має певні недоліки, обумовлені схематизмом і необґрунтованою редукацією. Однак, неможливо не відмітити прагнення вченого з'ясувати об'єктивні фактори, що сприяли розповсюдженню тероризму. Ми погоджуємося з тим, що серед них можна виділити покращання комунікацій та розвиток транспортної системи. Це значно спростило час на отримання інформації та її переміщення завдяки телеграфу, щоденним газетам, трансконтинентальним транспортним мережам. Проте, він не бере до уваги нерівномірний економічний й політичний розвиток держав, внутрішньополітичні негаразди, пригноблення національних (етнічних) меншин, наслідки індустріалізації та колонізації, зміни балансу сил в міжнародній системі, появу нових спеціальних служб і розширення спектру їхніх завдань, складні процеси державотворення, успіхи в освіті. Перелік об'єктивних факторів, що сприяли радикалізації ситуації, принаймні в європейських країнах та США, можна продовжувати.

Увага Д. Рапопорта фокусується на взаємодії п'яти ключових факторів у кожній хвилі: терористичними організаціями, спільнотами діаспори, державами, симпатиками-іноземцями і наднаціональними організаціями. Це також далеко не повний перелік вагомих чинників, що впливають на характер, масштаби і спрямованість терористичних актів. На нашу думку, тут не врахована специфіка міжнародних відносин, зокрема, міждержавних, пануюча в суспільствах ідеологія, роль та значення медіа, в тому числі соціальних мереж тощо.

Виходячи із зазначеного ми вважаємо, що п'ята хвиля тероризму буде мати чіткий антиглобалізаційний характер самого широкого ідеологічного спектру, що включає ісламський фундаменталізм, полярні крайні праві та ліві ідеологічні течії, радикальні націоналістично-сепаратистські рухи. Вже сьогодні величезну небезпеку складають так звані терористичні напівдержави (terrorist semi-states – TSS), що з'явилися в регіоні Близького Сходу, Північної Африки та Пакистану ХХІ ст. Це свідчить про початок нових процесів. TSS

визначається як група повстанців, яка: а) контролює частину території слабкої держави, підтримуючи там управління; б) продовжує здійснювати терористичні атаки проти інших держав [3].

На ситуації можуть негативно позначатися зростаюча нерівність серед окремих сегментів суспільств та між державами, зубожіння, повстання, слабкі держави, демократичний транзит, швидка модернізація [4, с. 4]. У новій хвилі тероризму на провідну роль крім ісламських фундаменталістів можуть претендувати також крайня права популістська ідеологія та групи, які сповідують жорсткі націоналістичні погляди. Прагнучи протистояти негативним аспектам глобалізації, майбутні терористичні групи будуть боротися проти встановленого ліберального світового порядку. Цьому прямо та опосередковано сприяє вихід Великої Британії з ЄС після референдуму 23 червня 2016 р., ізоляціоністська та непослідовна політика США, яку проводить президент Д. Трамп, розбіжності всередині країн Європейського Союзу, швидке зростання економіки Китаю та його геополітичної ваги, агресивна й деструктивна політика Кремля, інші чинники.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що ісламістські екстремісти, етнонаціоналістичні радикали та крайні ліві й праві рухи залишаться основними джерелами терористичного насильства в більшості країн у 2018 р. Але крім широкого кола ідеологічних рухів, будуть існувати інші суб'єкти екстремістського насильства. До них відносяться самотні особи, які звертаються до екстремістської ідеології в Інтернеті, але діють за межами організованих груп.

Право екстремістські настрої будуть зосереджені на антиіммігрантських, антисемітських темах, ідеях переваги білої раси, які все більше популяризуються на теренах Європи та Північної Америки. Це відображається у збільшенні кількості зареєстрованих злочинів на ґрунті ненависті, включаючи вандалізм та переслідування, навіть за відсутності значних нападів насильства. Ліві екстремісти – головним чином під виглядом бойовиків-анархістів і антифашистських угруповань все частіше застосовують насильство у відповідь на державну політику, соціальної, економічної та безпекової політики. Для правих і лівих екстремістів інтернет-пропаганда та соціальні мережі дозволяють людям брати участь у політичних рухах без формальних організаційних зв'язків. Що стосується доморощених ісламістських екстремістів, це зробило небезпеку навколишнім середовищем менш передбачуваним: самотні актори рідше звертають увагу правоохоронців, ніж організовані групи, і їх атаки, швидше за все, відображають особисті мотиви, ніж групова стратегія. Паралельно з поширенням ісламського екстремізму буде зростати громадська стурбованість цими процесами, що знайде відображення як у збільшенні добровільних, так і в офіційних заходах, спрямованих на те, щоб придушити спроби тероризму [5].

Диверсифікація насильницького екстремізму також буде супроводжуватися розширенням географії та вибором потенційних цілей. Зокрема, можна спостерігати, що терористична діяльність ісламістів перемістилася до менш витончених доморощених екстремістів у західних країнах переходить від

столиць та інших великих міст до менших міст та поселень, які добре знайомі атакуючому. Найважливіші міста будуть залишати свою привабливість як цілі транснаціональних терористичних груп, але вони більше не є основними. Ця динаміка, ймовірно, зберігатиметься в 2018 р., оскільки ІД буде намагатися помститися за втрату свого територіального «халіфату».

Список використаних джерел:

1. Gupta D. K. Waves of International Terrorism: An Explanation of the Process by which Ideas Flood the World. In Terrorism, Identity and Legitimacy. Ed. E. Rosenfeld // New York: Routledge, 2011. – P. 30-44.
2. Walls E.B.A. Waves of modern terrorism: examining the past and predicting the future // Washington: Georgetown University, 2017. – 114 pp.
3. Honig O. A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States // Terrorism and Political Violence, June 2017. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2017.1330201?journalCode=ftpv20>.
4. Lia B. Globalisation and the Future of Terrorism: Patterns and Predictions // New York: Routledge, 2005. – 272 pp.
5. Wood J., VanSlyke S. Terrirism and new ideologies. // RiskMap 2018. URL: <https://www.controlrisks.com/-/media/3c6cfbc84397463bbe955f1c844cf78e.ashx>.

Саган О.В.

аспірантка,

Національний інститут стратегічних досліджень

«ХАЛІФАТ В КІБЕРПРОСТОРИ» АБО НОВИЙ ТИП ТЕРОРИЗМУ

Поняття «кіберпростір» увійшло до наукового лексикону та повсякденне життя інформаційної людини порівняно нещодавно. Характер його функціонування засвідчив дві головні особливості інформаційного середовища, а саме: зростаючу повсякденну залежність сучасної людини від інформаційних технологій та силу впливу інформаційних технологій на стиль і якість її життя.

Відповідно до міжнародного стандарту [1], кіберпростір – це середовище яке створене за допомогою технічних пристроїв, технологій, мереж та підключених до них користувачів, яке не існує у будь-якій фізичній формі. Існують й інше визначення. Нормативна база США [2] розглядає його як сферу, що характеризується можливістю використання електронних та електромагнітних засобів для запам'ятовування, модифікування та обміну даними через мережеві системи та пов'язану з ними фізичну інфраструктуру. В офіційних документах Євросоюзу [3] кіберпростір розглядається як віртуальний простір, в якому циркулюють електронні дані світових персональних комп'ютерів.

Кіберпростір постійно розширюється, охоплюючи все більше сфер людської діяльності та надає людству досі небачені можливості. Водночас з появою віртуального простору пов'язане виникнення й такого небезпечного